

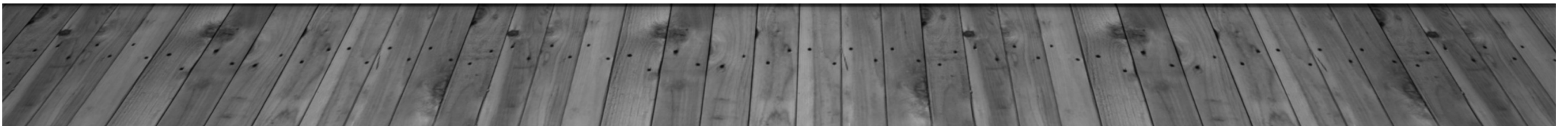
Μάθημα 7, 14/11/2024

ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑ, Ζ' ΕΞΑΜΗΝΟ

ΝΕΟΔΗΜΟΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

Λέξεις λόγια προέλευσης που έχουν προσαρμοστεί
λίγο ή πολύ στη μορφολογία της νέας ελληνικής

Αερίοφωτο vs αερίοφως
Αρχιτέκτονας vs αρχιτέκτων

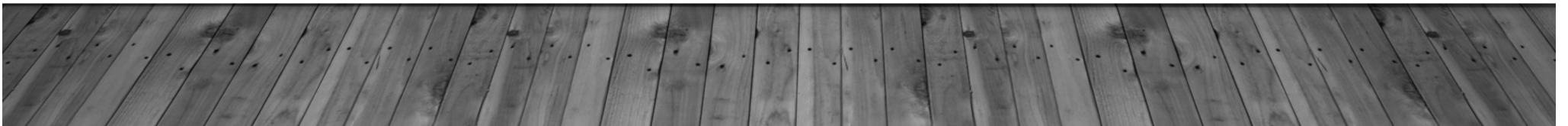
ΛΑΪΚΕΣ VS ΛΟΓΙΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Λαϊκές λέξεις	Λόγιες λέξεις
κληρονομημένες λέξεις	λόγιες λέξεις εξωτερικού δανεισμού
λαϊκά δάνεια	λόγιες λέξεις διαχρονικού δανεισμού
λαϊκά αντιδάνεια	διεθνισμοί
	μεταφραστικά δάνεια
	λόγια αντιδάνεια
	νεολογισμοί
	νεοδημοτικοί τύποι

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

- Οι λόγιες διατηρούν τη φωνητική/φωνολογική δομή της αρχαίας ελληνικής, με αποτέλεσμα να μην παρουσιάζονται φωνητικές/φωνολογικές αλλοιώσεις π.χ. συνιζήσεις, αφαιρέσεις, συναιρέσεις κ.λπ.

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

- Συμπλέγματα λαϊκών λέξεων
- Πρώτος φθόγγος από κλειστό σε τριβόμενο
- Δεύτερος φθόγγος από τριβόμενο σε κλειστό

οκτώ – οχτώ

σχίζω - σκίζω

λεπτά –λεφτά

χθες - χτες

φθηνός – φτηνός

αγωνίσθηκα - αγωνίστηκα

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

- παράλληλοι φωνητικοί & γραμματικοί τύποι

ακριβής-ακριβός

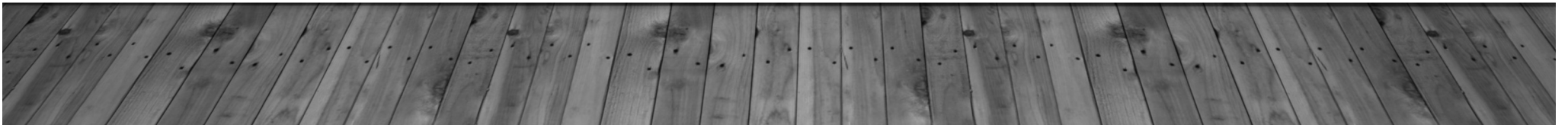
βίος – βιος

υιός – γιος

ομιλία – μιλιά

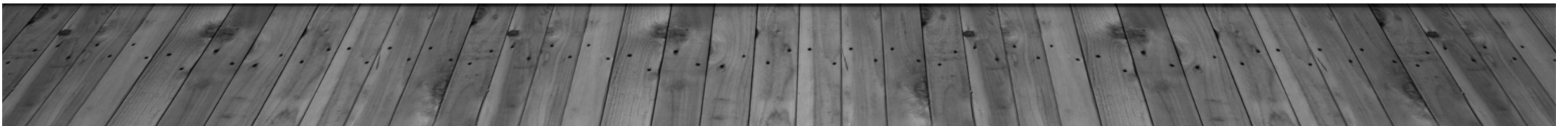
δίκαιο – δίκιο

ποτό – πιοτό

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

- Ίδιος φωνητικός τύπος αλλά διαφορετική σημασία – πολυσημία
- μοίρα (μερίδιο) – μοίρα (τύχη)
- αρχή (εξουσία) – αρχή (έναρξη)
- δεσποτικός (επισκοπικός) – δεσποτικός (τυραννικός)

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

- παραπλήσιος φωνητικός τύπος, εντελώς διαφορετική σημασία, παρωνυμία
- Βαρεία – βαριά
- Ευλογία – ευλογιά
- Πραγματεία – Πραμάτεια
- Χωρίο - χωριό

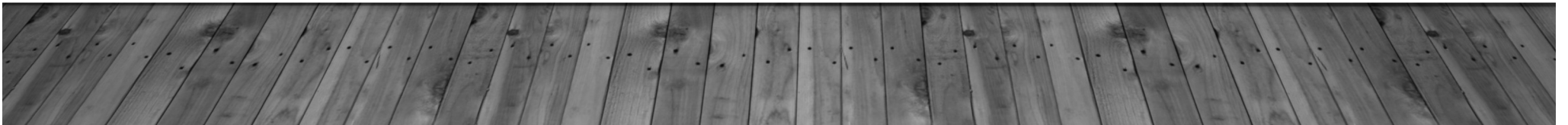

2^ο ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

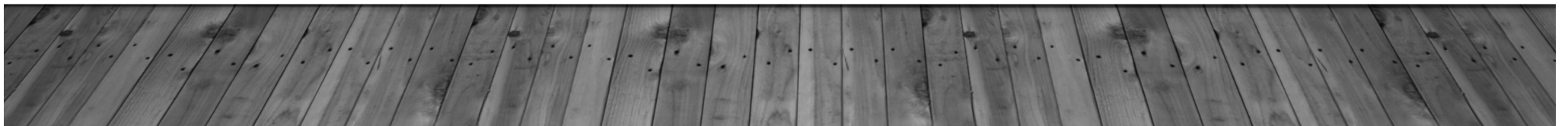
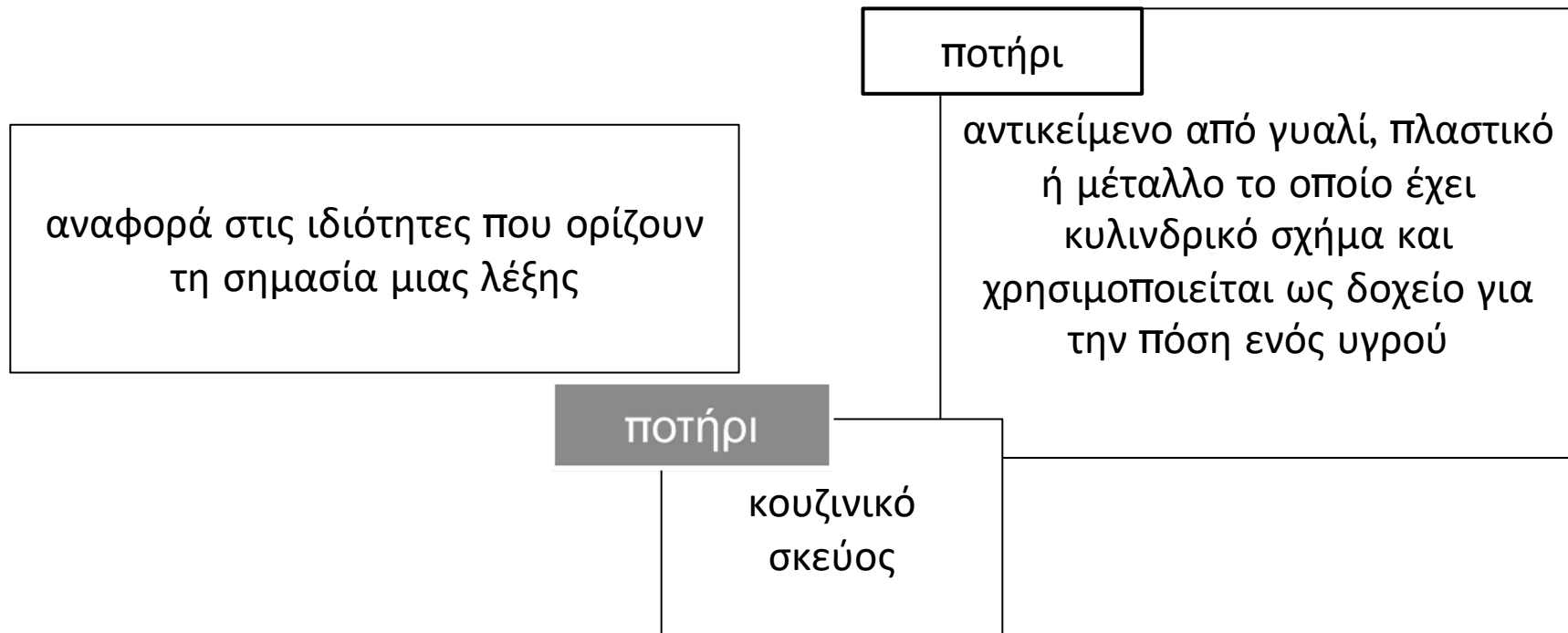
ΑΝΑΘΕΣΗ – ΠΑΡΑΔΟΣΗ 20/11/2024 @23.59

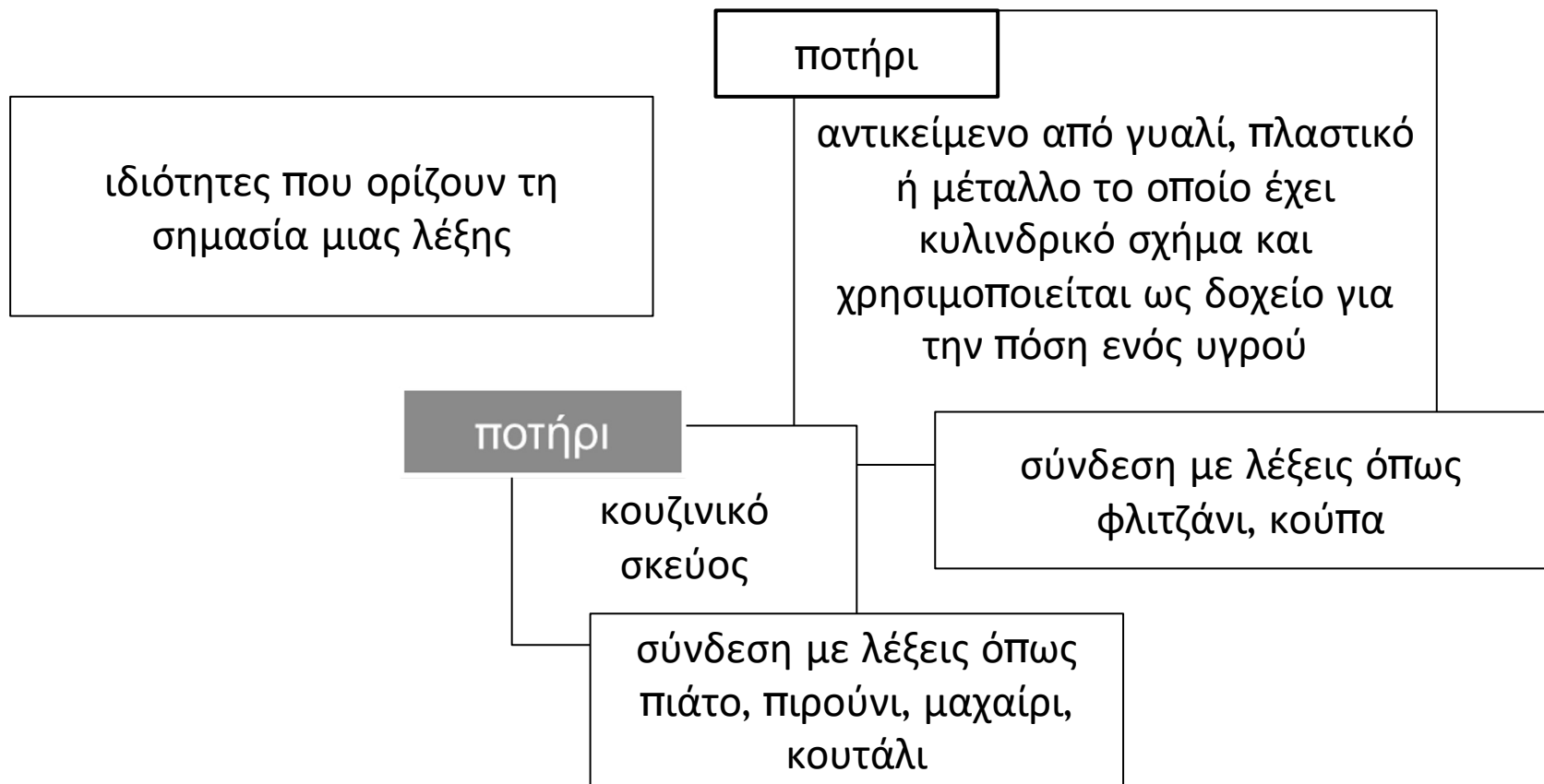
ΕΝΝΟΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΕΝΝΟΙΑ

ΕΝΝΟΙΑ

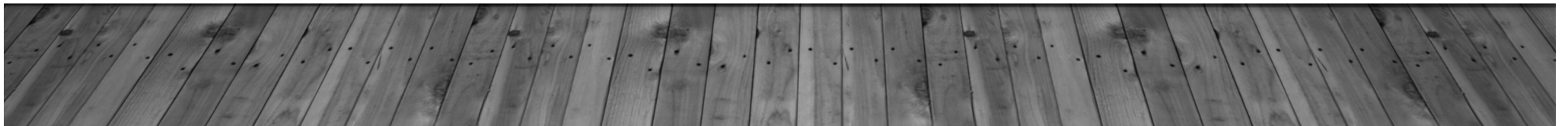

ΕΝΝΟΙΑ

εννοιακές σχέσεις

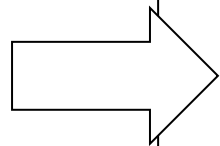
σχέσεις που σχετίζουν ή διαφοροποιούν
σημασιολογικά τις λέξεις είτε σε
παραδειγματικό είτε σε συνταγματικό
επίπεδο

οι σχέσεις που υφίστανται μεταξύ της λέξης 'ποτήρι'
και των άλλων λέξεων με τις οποίες συνδέεται

ΕΝΝΟΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΗΜΑΙΝΟΜΕΝΟ

(παραδειγματικές) εννοιακές σχέσεις: σχέσεις υποκατάστασης μιας λέξης με άλλες λέξεις της ίδιας κατηγορίας σε ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο

σχέσεις διαφόρων ειδών ανάλογα με τον τρόπο συσχετισμού των λέξεων μεταξύ τους και οφείλονται στη σημασία των λέξεων (σημαινόμενο)

ΕΝΝΟΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

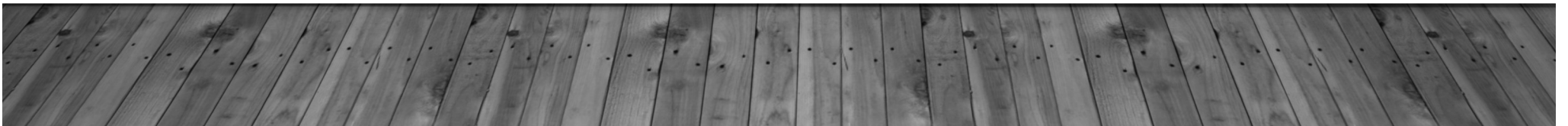
ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΗΜΑΙΝΟΜΕΝΟ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ/ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΥ

- **υπωνυμία**
- **μερωνυμία**
- **συνωνυμία**

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΝΤΙΘΕΣΗΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

- **αντίθεση**
- **αντωνυμία**

ΥΠΩΝΥΜΙΑ

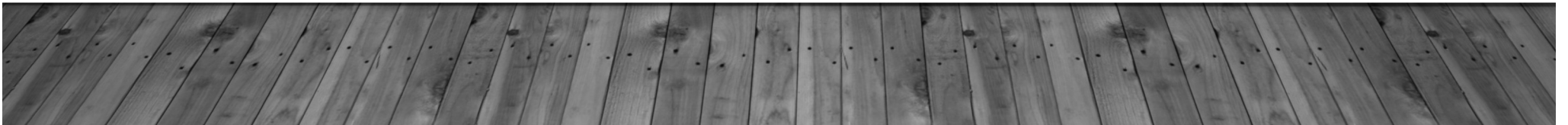
- ΕΝΝΟΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΥΠΩΝΥΜΙΑ

όχημα - αυτοκίνητο

έπιπλο - καρέκλα

ρούχο - παντελόνι

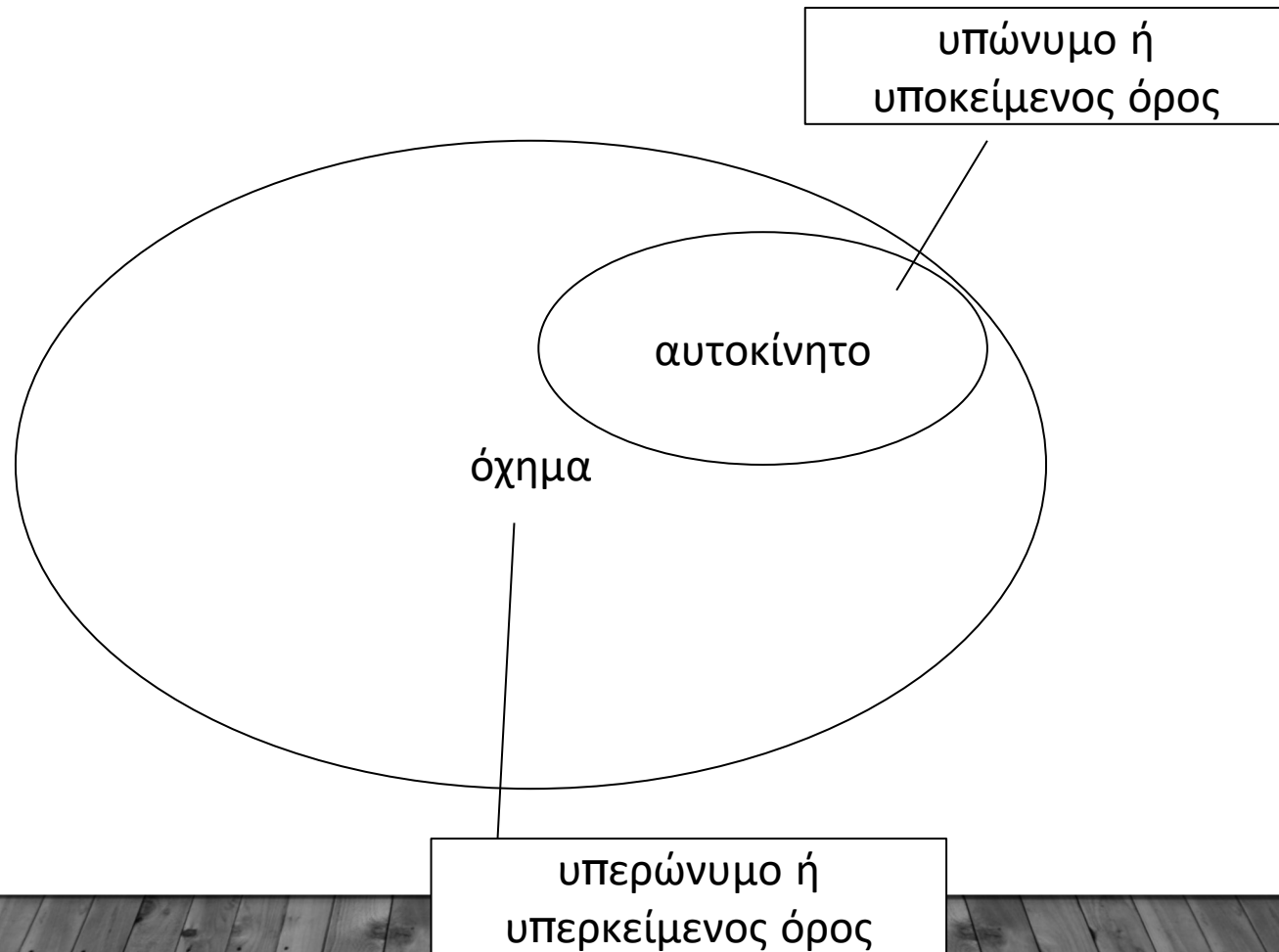
ΥΠΩΝΥΜΙΑ

Το πρώτο μέλος των ζευγών αναφέρεται σε μια οντότητα της οποίας η σημασία εγκλείει τη σημασία του δεύτερου μέλους

Η λέξη όχημα δηλώνει μια τάξη οντοτήτων η οποία εγκλείει και την τάξη οντοτήτων την οποία δηλώνει η λέξη αυτοκίνητο

ΥΠΩΝΥΜΙΑ

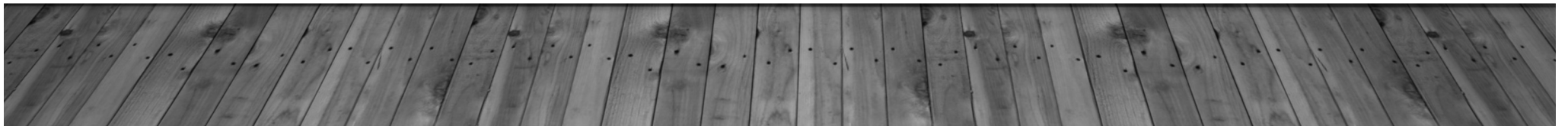

ΥΠΩΝΥΜΙΑ

υπώνυμο ή
υποκείμενος όρος

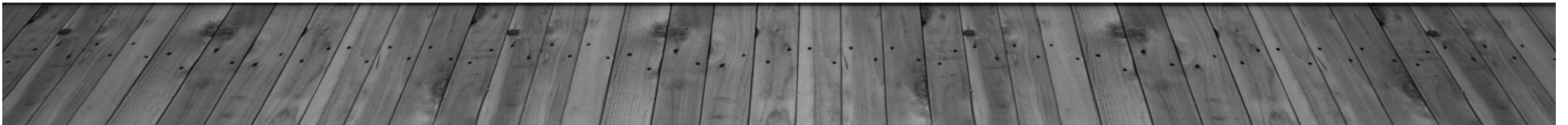
Το δεύτερο μέλος των ζευγών έχει
πλουσιότερη σημασία και συνεπώς
εμπεριέχει τη σημασία του πρώτου μέλους

- Όχημα: γενικός χαρακτηρισμός για κάθε κατασκευή που κινείται, συνήθ. με τη βοήθεια τροχών, και χρησιμοποιείται ως μεταφορικό μέσο
- Αυτοκίνητο: όχημα που κινείται με δική του μηχανή πάνω σε τέσσερις (ή περισσότερους) τροχούς

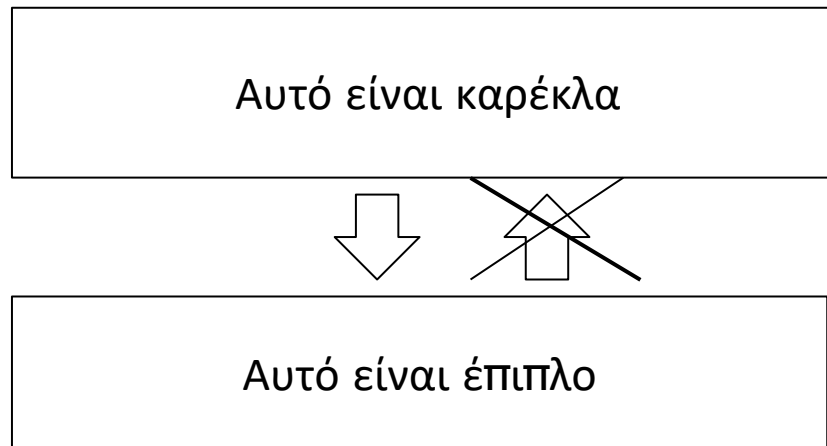
ΥΠΩΝΥΜΙΑ

Πώς την εντοπίζουμε;

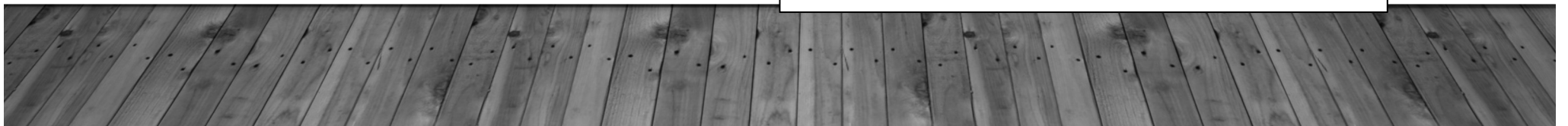

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗΣ ΥΠΩΝΥΜΙΑΣ

- Λογική σχέση της συνεπαγωγής

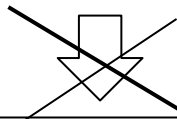
→ Η λέξη 'καρέκλα' είναι υπώνυμο της λέξης 'έπιπλο'

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗΣ ΥΠΩΝΥΜΙΑΣ

- Λογική σχέση της συνεπαγωγής

Αυτό δεν είναι καρέκλα

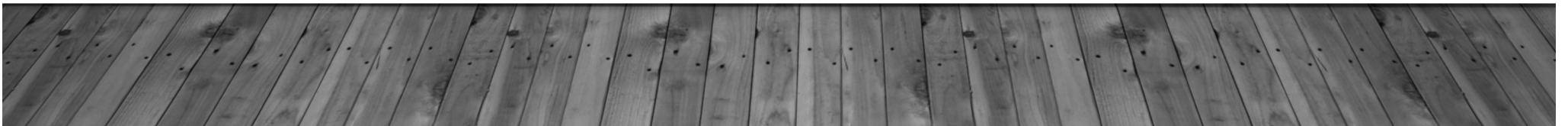
Αυτό δεν είναι έπιπλο

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗΣ ΥΠΩΝΥΜΙΑΣ

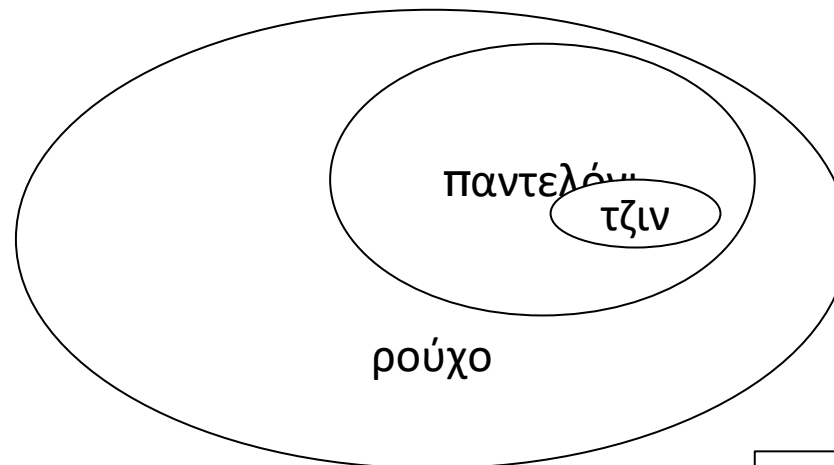
- Λογική έννοια της μεταβατικότητας

Αν το A είναι υπώνυμο του B & το B
είναι υπώνυμο του Γ
τότε το A είναι επίσης υπώνυμο του Γ.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗΣ ΥΠΩΝΥΜΙΑΣ

- Λογική έννοια της μεταβατικότητας

Το 'τζιν' είναι υπώνυμο του
'παντελόνι'

Το 'παντελόνι' είναι υπώνυμο
του 'ρούχο'

Το 'τζιν' είναι υπώνυμο του
'ρούχο'

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗΣ ΥΠΩΝΥΜΙΑΣ

- ταξινόμια

εμφάνιση των υπωνυμικών ζευγών σε
σχήμα ταξινόμιας

το A είναι ένα B ή
το A είναι ένα είδος B

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗΣ ΥΠΩΝΥΜΙΑΣ

- ταξινομία

(α) Ο σκύλος είναι ένα ζώο.
(β) Ο σκύλος είναι είδος ζώου.

ταξώνυμα

σκύλος – ζώο
υπωνυμικό ζεύγος

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗΣ ΥΠΩΝΥΜΙΑΣ

- ταξινομία

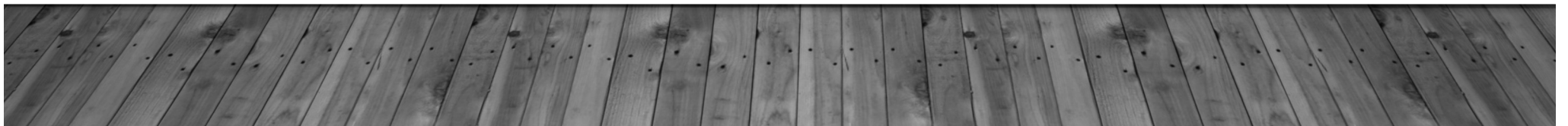
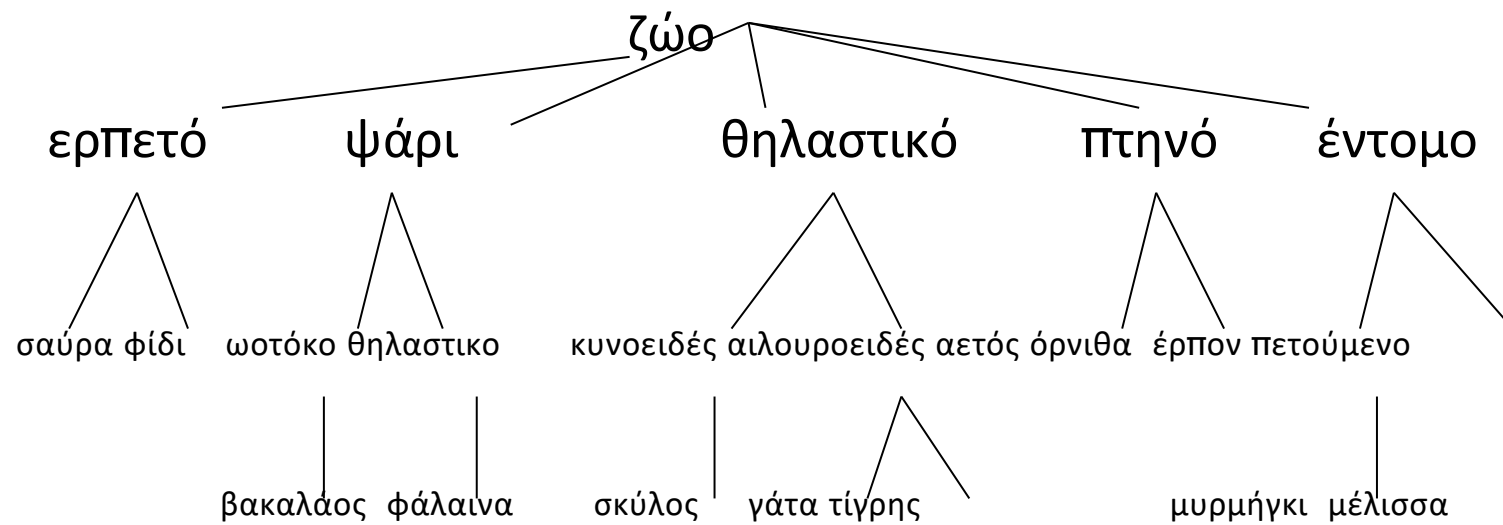
Υπάρχουν υπώνυμα που δεν είναι
ταξώνυμα

Η φοράδα είναι άλογο.
?Η φοράδα είναι είδος αλόγου.

Το κουτάβι είναι ζώο.
?Το κουτάβι είναι είδος ζώου.

ΥΠΩΝΥΜΙΑ

ΥΠΩΝΥΜΙΑ

— ΙΕΡΑΡΧΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΕΙΔΟΥΣ

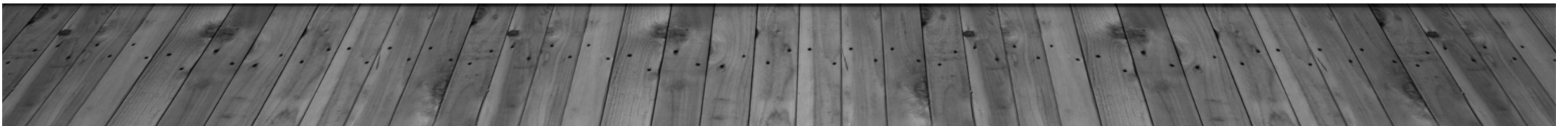
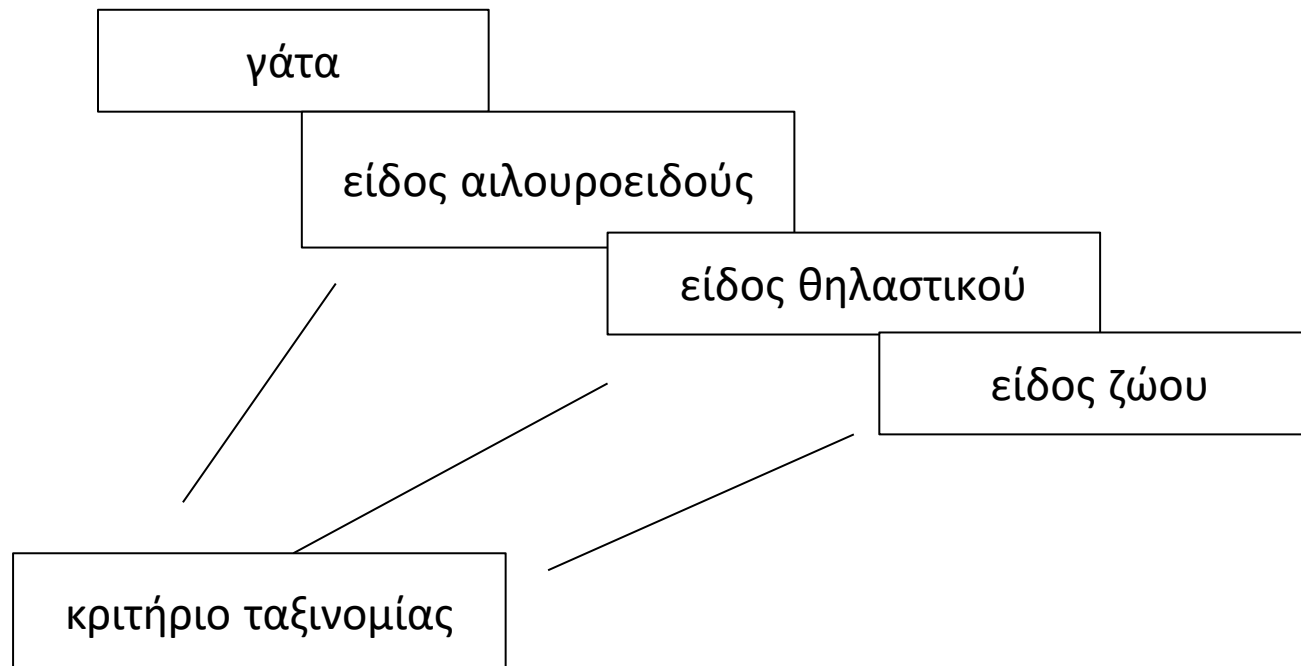
- **μορφή δενδρικών δομών μέσω των οποίων αντανακλάται η ταξινομική ιεραρχική σχέση μεταξύ των σχετιζόμενων λέξεων**

λέξη ζωο → υπερκείμενος όρος

άμεσα υπώνυμα είναι όλοι οι όροι που βρίσκονται ιεραρχικά στο κατώτερο επίπεδο συνυπώνυμοι όροι

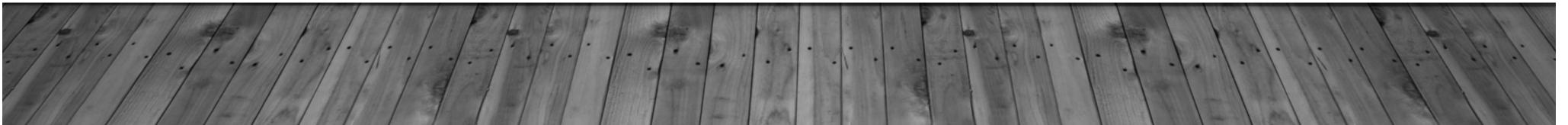
ερπετό, ψάρι, θηλαστικό, πτηνό, έντομο – υπερκείμενοι όροι για τα δικά τους υπώνυμα

ΥΠΩΝΥΜΙΑ

ΥΠΩΝΥΜΙΑ

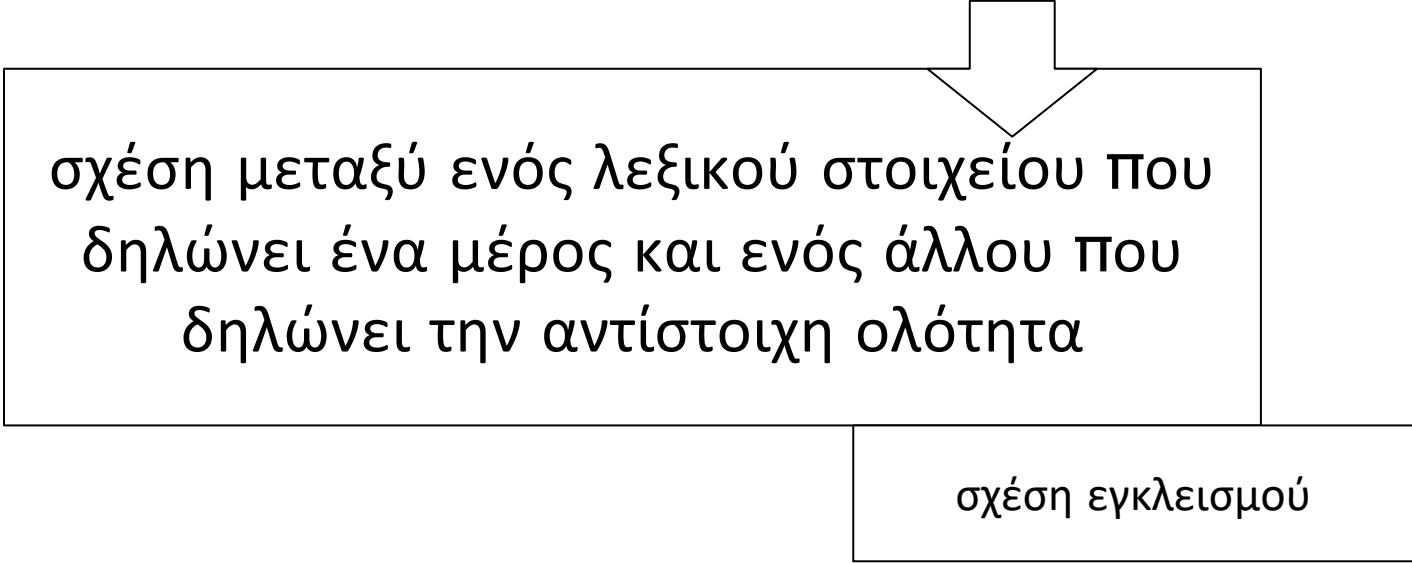
- Να γράψετε τα υπώνυμα
του υπερώνυμου όρου «όχημα».

μερωνυμια

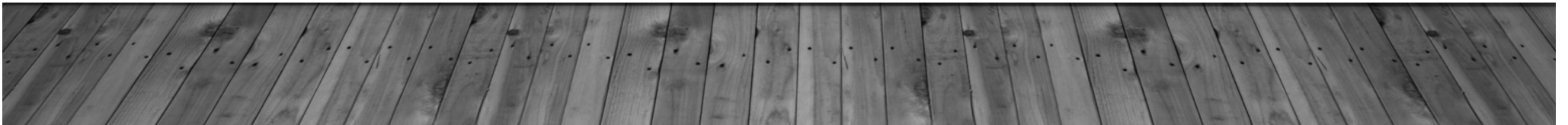
- Εννοιακές σχέσεις

ΜΕΡΩΝΥΜΙΑ

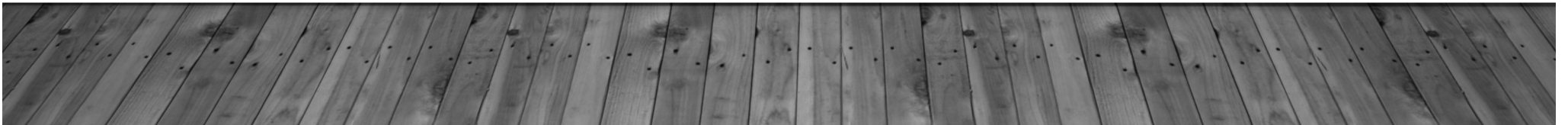
σχέση μεταξύ ενός λεξικού στοιχείου που
δηλώνει ένα μέρος και ενός άλλου που
δηλώνει την αντίστοιχη ολότητα

σχέση εγκλεισμού

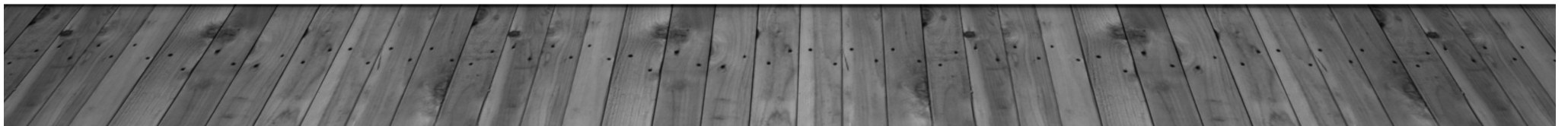
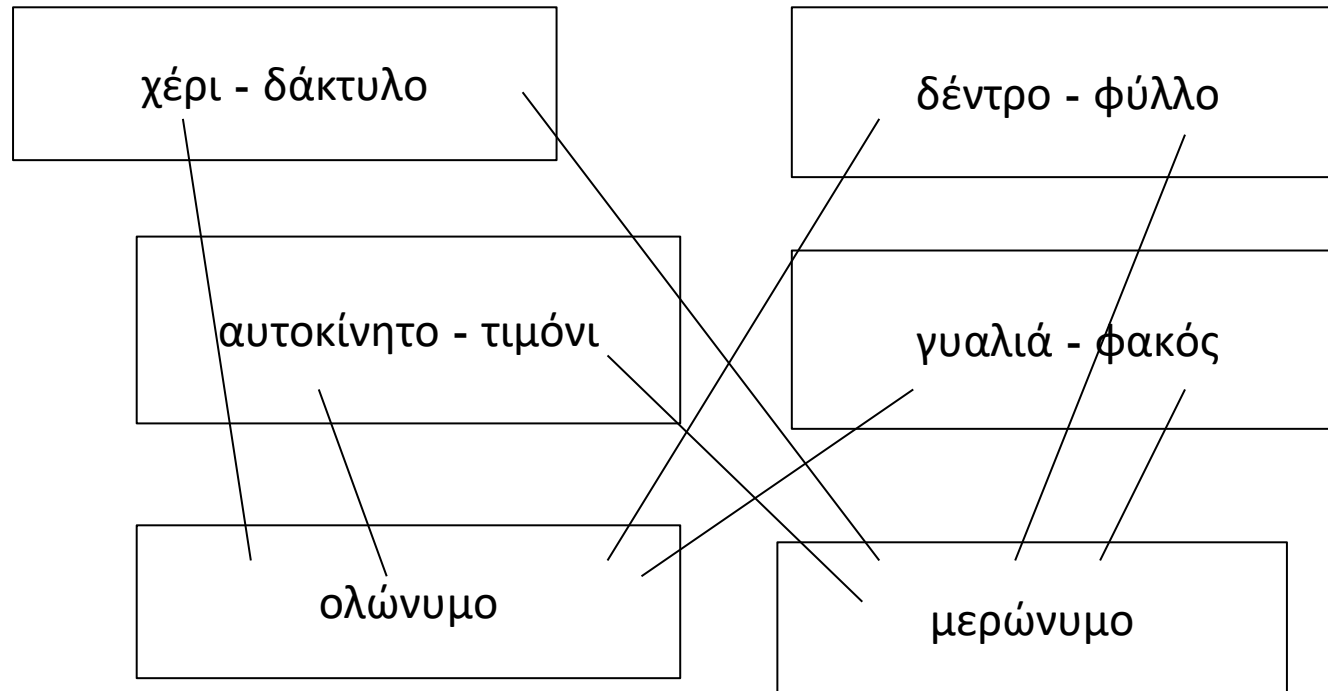

ΜΕΡΩΝΥΜΙΑ

σχέση μέρους & όλου

ΜΕΡΩΝΥΜΙΚΑ ΖΕΥΓΗ

ΜΕΡΩΝΥΜΙΑ

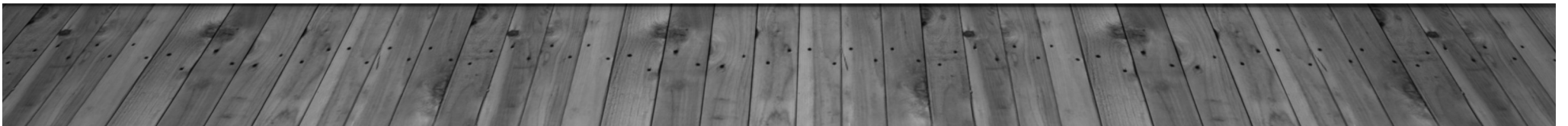
Παραδειγματική εννοιακή σχέση
εγκλεισμού → το μερώνυμο εγκλείεται
στο ολώνυμο → η σημασία του
μερωνύμου ενσωματώνει τη σημασία του
ολωνύμου.

ΜΕΡΩΝΥΜΙΑ

- Ορισμός από λογική άποψη

Εάν το X είναι ένα μερώνυμο του Y , τότε για μια οντότητα A , το A είναι στο X συνεπάγεται ότι το A είναι στο Y και το A είναι στο Y δεν συνεπάγεται ότι το A είναι στο X .

ΜΕΡΩΝΥΜΙΑ

- Από λογική άποψη

Αν η λέξη κουζίνα είναι μερώνυμο της λέξης σπίτι, τότε το ότι ο Κώστας είναι στην κουζίνα συνεπάγεται ότι ο Κώστας είναι στο σπίτι, αλλά το ότι ο Κώστας είναι στο σπίτι δεν συνεπάγεται ότι ο Κώστας είναι στην κουζίνα.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΔΙΑΓΝΩΣΗΣ ΜΕΡΩΝΥΜΙΑΣ

Στα μέρη ενός Y
περιλαμβάνεται/περιλαμβάνονται το/τα X ,
το/τα Z κ.λπ.

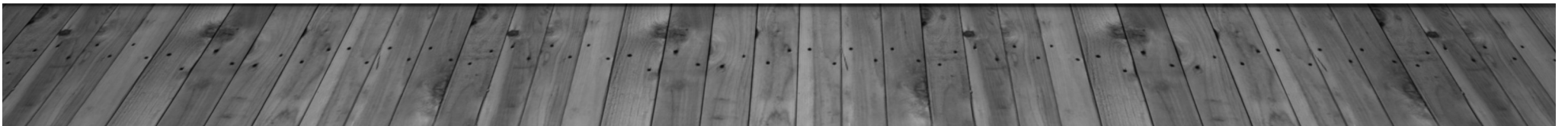

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΔΙΑΓΝΩΣΗΣ ΜΕΡΩΝΥΜΙΑΣ

Στα μέρη ενός αυτοκινήτου περιλαμβάνονται το τιμόνι, οι ρόδες, οι πόρτες, η μηχανή κ.ο.κ.

Στα μέρη ενός βιβλίου περιλαμβάνονται το εξώφυλλο, η ράχη, οι σελίδες κ.ο.κ.

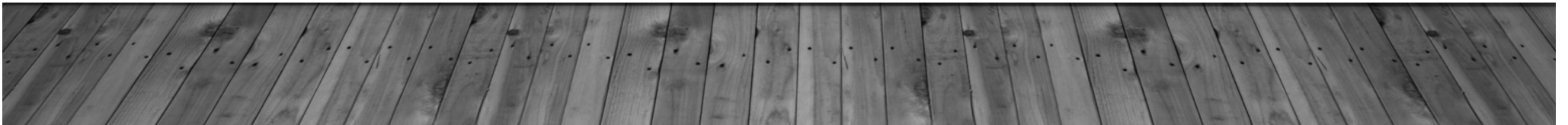
Στα μέρη ενός δέντρου περιλαμβάνονται ο κορμός, η ρίζα, τα κλαδιά, τα φύλλα, οι καρποί

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

- **αναγκαιότητα**
- **ακεραιότητα**
- **διακριτότητα**
- **κίνητρο**
- **συμφωνία**

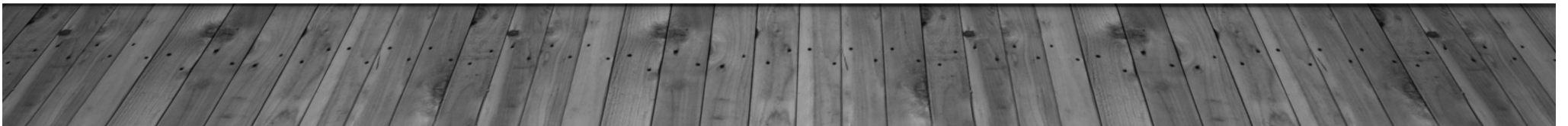
συμβάλλουν στην
οριοθέτησή της

ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ

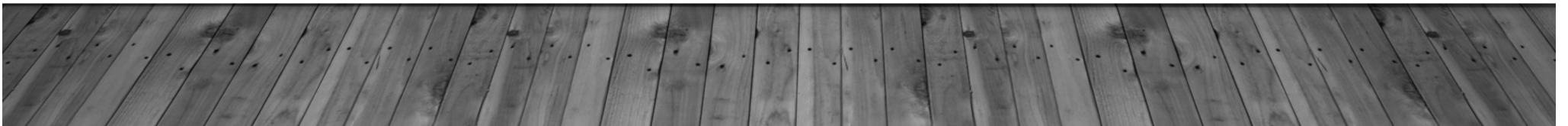
- Σε μια μερωνυμική σχέση ενδέχεται τα μέρη μιας ολότητας να είναι ή να μην είναι αναγκαία για την υπόσταση της ολότητας.

π.χ. Το χέρι είναι αναγκαίο να έχει δάχτυλα ενώ το πρόσωπο δεν είναι αναγκαίο να έχει γένεια.

ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑ

- Ορισμένα μέρη θεωρούνται περισσότερο αναπόσπαστα από μια ολότητα απ' ό,τι άλλα μέρη.
- Τα δάχτυλα είναι αναπόσπαστο μέρος του χεριού
- Το χερούλι δεν είναι αναπόσπαστο μέρος της πόρτας

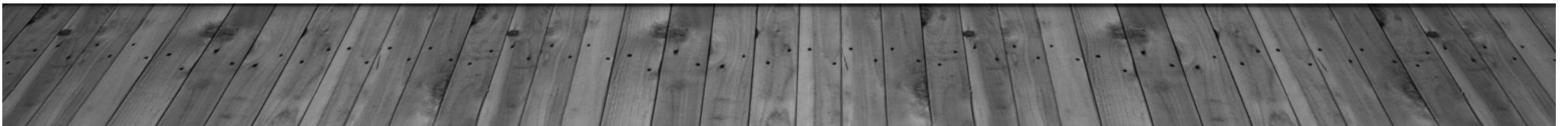
ΔΙΑΚΡΙΤΟΤΗΤΑ

- Ορισμένα μέρη είναι πιο εύκολο να διακριθούν απ' ό,τι άλλα μέρη σε μια κατάλληλα συγκροτημένη ολότητα.
- Ο μεγάλος δείκτης του ρολογιού είναι δυνατόν να διακριθεί πιο εύκολα από τα υπόλοιπα μέρη.

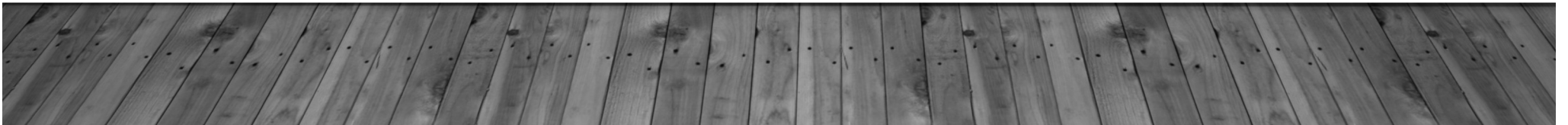
ΚΙΝΗΤΡΟ

- Προσδιορισμός της λειτουργίας ενός μέρους αναφορικά με την ολότητα στην οποία ανήκει
- Η λεπίδα του μαχαιριού επιτρέπει στο μαχαίρι τη βασική του λειτουργία
- Ακουστικό - τηλέφωνο

ΣΥΜΦΩΝΙΑ

- Εύρος γενικότητας
- Φάση
- Είδος

ΣΥΜΦΩΝΙΑ

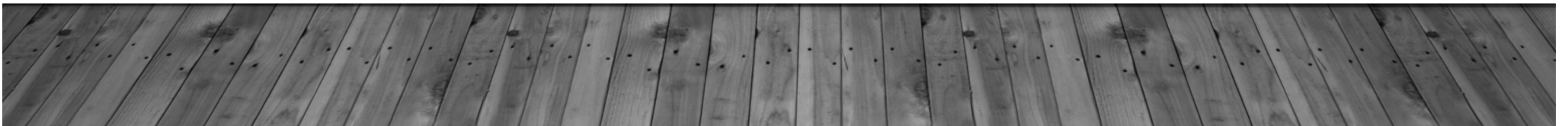
- **Εύρος γενικότητας:** σε πολλές περιπτώσεις ένα μερώννυμο **δεν συμπίπτει** με το ολώννυμό του ως προς το εύρος γενικότητας,
- *ένα μερώννυμο γενικότερο από το ολώννυμό του π.χ. το χερούλι θεωρείται υπερμερώννυμο αφού είναι ταυτόχρονα μερώννυμο σε πολλά ολώννυμα (βαλίτσα, τσάντα, πόρτα, ομπρέλα)*
- *Ένα μερώννυμο συμπίπτει με το εύρος του ολωνύμου του π.χ. πόμολο - πόρτα*

ΣΥΜΦΩΝΙΑ

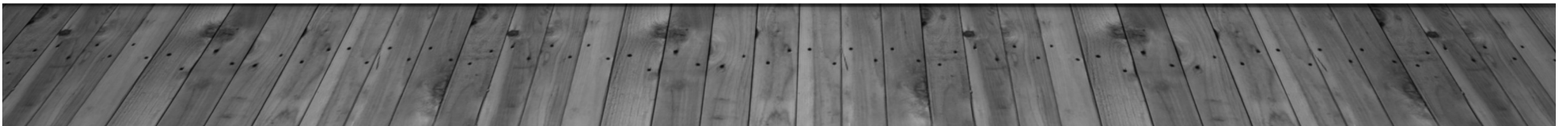
- **Φάση:** τα μέλη ενός μερωνυμικού ζεύγους πρέπει να συμφωνούν ως προς τη φάση, δηλαδή το ένα θεωρείται μερώνυμο του άλλου **αν και τα δύο βρίσκονται στην ίδια κατάσταση**

Π.χ. Το αλεύρι δεν μπορεί να θεωρηθεί μερώνυμο (αλλά συστατικό) του ψωμιού αφού δεν συμπίπτουν ως προς τη φάση (το αλεύρι είναι ωμό, το ψωμί ψημένο)

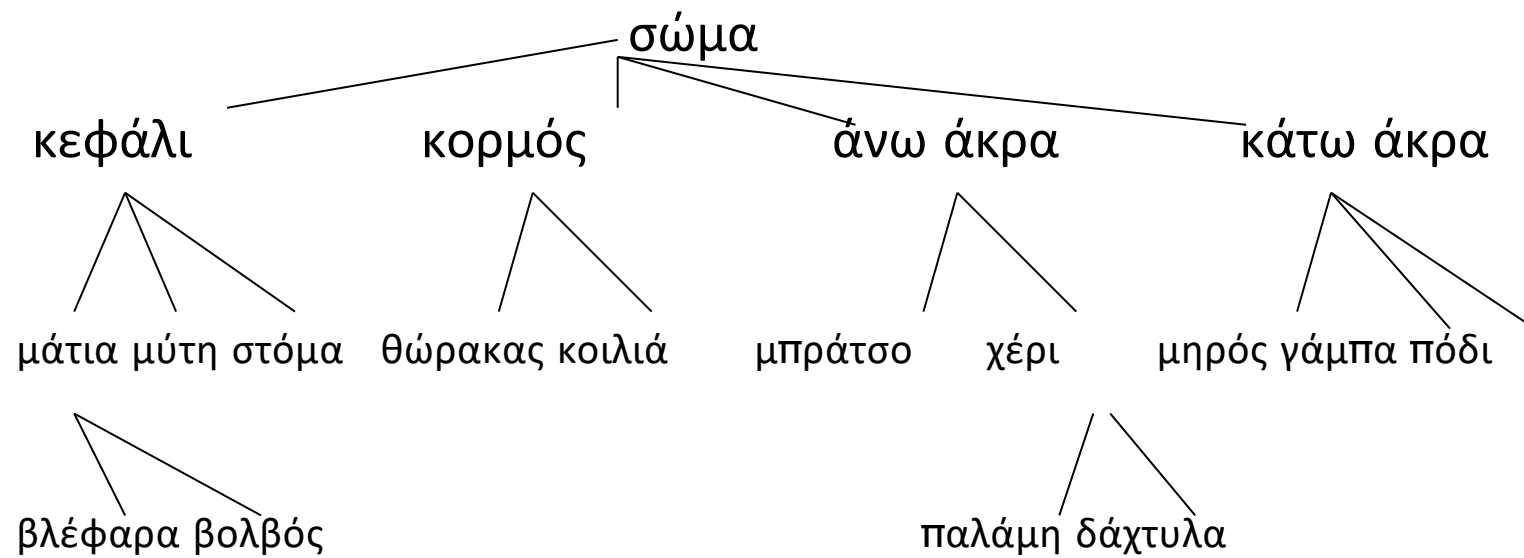
ΣΥΜΦΩΝΙΑ

- **Είδος:** το μέρος και η ολότητα στην οποία περιλαμβάνεται πρέπει να ανήκουν **στο ίδιο οντολογικό είδος**
- Π.χ. Η φλέβα δεν ανήκει στο ίδιο οντολογικό είδος με το πόδι
vs Πατούσα

ΜΕΡΩΝΥΜΙΑ

ΙΕΡΑΡΧΙΚΗ ΣΧΕΣΗ

ΜΕΡΩΝΥΜΙΑ

- **Να γράψετε 5 παραδείγματα μερωνυμικών ζευγών**

